

ajuntament de palafrugell
arxiu municipal
servei de gestió documental i arxiu

Fons Plaja

ÀREA D'IDENTIFICACIÓ

Codi de referència

AMP (Arxiu Municipal de Palafrugell)

Nivell de descripció

Fons

Títol

Fons Plaja

Dates

Anys 1351-1638, 1849-1850

Volum i suport

33 pergamins documentals, 2 etiquetes de pergamí i un plec de paper de format foli (una carpeta)

ÀREA DE CONTEXT

Nom del productor

Mas Plaja "d'Avall" de Fitor

Història del productor

La família Plaja, originària del mas Plaja "d'Avall" del lloc de Fitor i establerta a Palafrugell des dels primers anys del segle XVIII, va ser una important nissaga de terratinents i industrials del suro entre el segle XVII i el principi del XX. En alguns dels documents conservats al fons, rep la denominació de *Platja* o, menys freqüentment, *Plages*.

No és possible establir amb certesa l'origen del mas Plaja "d'Avall" ni traçar l'evolució del patrimoni familiar en les èpoques medieval i moderna a partir de la documentació que integra actualment el fons. Això no obstant, les dades disponibles semblen indicar que el mas Plaja "d'Avall" dels segles XVI i XVII (anomenat només *Plaja* a les etapes més recents) s'ha d'identificar amb la finca que es coneixia amb el nom de *mas Godefra* a la Baixa Edat Mitjana.

El primer Plaja documentat al fons és Llenç Plaja, pagès de Fitor i, probablement, hereu del mas d'aquest nom, que va testar l'any 1518. El seu germà Joan, que el primer designa marmessor i legatari a les seves últimes voluntats, seria el Joan Plaja major, natural d'aquest mas, que el 1523 va adquirir el mas Godefra del mateix lloc per 40 lliures barceloneses. Amb aquesta adquisició, Joan Plaja va esdevenir també el propietari dels antics masos Roig i Vies i de les seves cases, llavors en ruïnes, que s'havien integrat al mas Godefra feia anys. Sembla que a partir d'aquest moment el darrer mas passaria a denominar-se *Plaja "d'Avall"* o "*de Baix*" per a diferenciar-se del mas Plaja original, que des d'aleshores es coneixeria com a *Plaja "d'Amunt"*. També les respectives famílies haurien adoptat aquests sobrenoms ara, amb la mateixa finalitat.

Entre la segona meitat del segle XVI i mitjan XVII, els Plaja "d'Avall" van prosperar molt notablement gràcies al seu treball com a pagesos. El mas es va engrandir amb la incorporació de terres que alguns veïns amb dificultats econòmiques, com els senyors del mas Vilar o Fitor, es van veure obligats a vendre. D'aquests increments, se'n conserven molt pocs testimonis documentals al fons. Alhora, la família va establir aliances amb altres propietaris rurals de la zona i de l'àrea propera, entre els quals els Torroella de Fitor, els Poc de Palafrugell i els Valmanya del veïnat de Penedes de Llagostera, a través de matrimonis ben concertats. Els dots que alguns dels integrants van rebre o aportar a aquests enllaços fan palès el progrés econòmic i social de la família: les aportacions van augmentar progressivament fins a triplicar-se, en alguns casos, en un període de només cinquanta anys. Per citar només alguns exemples, Joan Plaja major va rebre de Margarida Gafarot, natural de Vall-llobrega, un dot de 41 lliures i 10 sous barcelonesos l'any 1535; Eulàlia, filla dels dos, va aportar 80 lliures al seu matrimoni amb el ferrer Joan Bonet el 1557; mentre que les seves netes Elisabet i Margarida van constituir dots de 120 lliures i l'hereu Jaume Plaja va rebre el mateix import de Caterina Poc, filla del pagès de Palafrugell Antoni Poc, l'any 1587. Fruit de la prosperitat creixent de la casa, l'increment es va mantenir durant les primeres dècades del segle XVII, quan les aportacions van assolir les 200 lliures constituïdes per Caterina i Elisabet, filles dels cònjuges Plaja-Poc, i rebudes per l'hereu Joan Plaja l'any 1610, amb motiu del seu casament amb Marianna Valmanya, procedent del mas Valmanya de Penedes.

A manca de la documentació posterior a la primera meitat d'aquest segle, les úniques informacions disponibles sobre el patrimoni i la família per a les etapes més modernes són les notícies publicades per alguns estudiosos. Segons Joan Botey i Serra, l'actual propietari del mas, l'hereu Jeroni Plaja va ser batlle de Fitor el 1695. Aquest mateix any, el seu fill i hereu, Pere Plaja, va morir assassinat per un escamot francès mentre pasturava el seu ramat. Després d'aquest fet, i ja entrat el segle XVIII, els hereus van abandonar el lloc i l'ofici de pagès i es van establir a Palafrugell, mentre un fadristern restava a càrrec del mas. Els Plaja es van dedicar en aquesta vila a la fabricació de taps de suro, emprant la matèria primera que els proporcionaven les extenses suredes que posseïen a Fitor. Només tornaven al mas pairal a l'estiu, en el temps de la pelada, i s'allotjaven en una ampliació de la casa que havien construït a l'est de l'edifici (Botey, 2012, 28; 2013, 14).

Gràcies als beneficis obtinguts amb el negoci dels taps, els Plaja van esdevenir al segle XIX uns importants industrials i uns dels grans propietaris rurals de la comarca. Entre els anys 1854 i 1875, l'hereu Antoni Plaja i Cornell va ser alcalde

de Palafrugell en diverses ocasions. El seu fill Joan Plaja i Montserrat va adquirir el 1876 una casa situada al carrer de Sant Sebastià de la vila, que va reformar i convertir en una gran residència senyorial. Anys més tard, a la dècada dels cinquanta del segle XX, el seu net Joaquim Plaja i la seva esposa, Empar Asensi, van fundar en aquest edifici la Pensió Plaja. L'establiment, que avui es coneix amb el nom d'*Hostal Plaja*, continua en funcionament i és regentat encara pels descendents de la família.

El mas Plaja de Fitor va ser requisat durant la Guerra Civil de 1936-1939. Poc després del conflicte, l'any 1947 Francesc Xavier Plaja, l'últim hereu, el va vendre a l'industrial tèxtil Josep Botey i Riera, que hi va construir una rajoleria i va rehabilitar la casa. La família Botey és encara avui la propietària del mas.

Història arxivística

Fins al seu ingrés a l'AMP, el fons va ser conservat pels descendents de la família a la casa del carrer de Sant Sebastià de Palafrugell.

Dades sobre l'ingrés

El fons va ingressar a l'AMP l'any 2004 per donació de la seva propietària, la Sra. Carme Plaja Asensi (ingrés 47-2004). La donació va incloure els documents del patrimoni Plaja escrits en suport de pergamí; la documentació en paper va restar en mans de la propietària.

ÀREA DE CONTINGUT I ESTRUCTURA

Abast i contingut

El fons està format per la documentació en suport de pergamí generada per l'administració del mas Plaja "d'Avall" de Fitor entre els anys 1518 i 1638. Els tipus documentals que l'integren són els habituals a les col·leccions de pergamins dels arxius patrimonials i es refereixen a la formació i la transmissió del patrimoni familiar: compravendes, permutes, creacions de violaris, testaments, heretaments i donacions, cartes nupcials, definicions d'herència i àpoques i debitoris de dot.

Totes les sèries documentals han sofert pèrdues molt rellevants. Els buits més greus afecten les d'adquisició i alienació de béns, creació de crèdits i disposicions testamentàries, de les quals subsisteixen molt poques unitats. Entre aquestes, cal destacar l'acta de l'adquisició del mas Godefra de Fitor per part de Joan Plaja major, nascut al mas Plaja d'aquest lloc, de la qual es conserven dos pergamins originals. Com s'ha apuntat ja, a partir d'aquesta compra, que es va signar l'any 1523, el mas Godefra hauria esdevingut el mas Plaja "d'Avall" o "de Baix", mentre que l'antic mas Plaja hauria passat a denominar-se *Plaja "d'Amunt"*.

La sèrie predominant és la que aplega les unitats documentals referides als pactes nupcials i al pagament dels drets hereditaris dels membres de la família Plaja "d'Avall". Abasta l'etapa compresa entre els anys 1535 i 1632 i conté els documents d'aquesta naturalesa de les quatre generacions de propietaris encapçalades per Joan Plaja major (casat amb Margarida Gafarot, de Vall-llobrega, el 1535), Pere Plaja (casat amb Narcisa), Jaume Plaja (casat amb

Caterina Poc, del veïnat del Vilar de Palafrugell, el 1587) i Joan Plaja II (casat amb Marianna Valmanya, natural del mas Valmanya de Penedes, el 1610).

El fons no comprèn documentació posterior a l'any 1638, a excepció d'un plec de paper amb còpies d'escriptures notariales dels anys 1849 i 1850. A causa d'aquest buit cronològic, no s'hi troben altres sèries ni tipus documentals que són habituals als arxius patrimonials a partir del segle XVII, com són els referits a l'administració del patrimoni (llevadors de censos i censals, llibres de comptes i mestres, factures i rebuts, etc.), els personals i familiars (certificats parroquials, documents oficials expedits per administracions públiques, documentació escolar, correspondència, fotografies, etc.) o els aliens a la hisenda i que es relacionen amb l'exercici de càrrecs públics i altres activitats per part d'alguns integrants de la família.

Per últim, forma part del conjunt documental un grup molt reduït d'escriptures alienes al mas. El componen dues actes de mitjan segle XIV del mas de Puigcabrer i altres béns de Calonge, les més antigues del fons; i dos pergamins originals de les cartes nupcials d'Eulàlia Lleuder i Pere Giol, habitants de Canet de Mar, que daten del 1628. No s'ha pogut establir la relació d'aquestes unitats amb el patrimoni Plaja.

Sistema d'organització

El fons s'estructura en dos grups de sèries. El primer i predominant, amb vint-i-nou unitats documentals, reuneix totes les actes del mas Plaja "d'Avall" de Fitor. El segon està format només per quatre unitats i aplega les escriptures de dos o més patrimonis forans, radicats a Calonge i Canet de Mar. A partir d'aquests dos grups, els documents s'han classificat en les sèries que es mostren en aquest quadre, que s'ha elaborat prenent com a base les pautes recomanades en la classificació dels fons patrimonials (vegeu GIFRE, Pere; MATAS, Josep; SOLER, Santi. *Els arxius patrimonials*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines: CCG, 2002, p. 38-46. (Biblioteca d'Història Rural. Fonts; 2)):

- Actes del mas Plaja "d'Avall" de Fitor, 1518-1638
  - Adquisició i alienació de béns, 1523-1569
  - Creació de violaris, 1638
  - Pactes nupcials i drets hereditaris, 1535-1632
  - Disposicions testamentàries, 1518

- Actes de patrimonis forans, 1351-1356, 1628
  - Actes de Calonge, 1351-1356
  - Nupcials d'Eulàlia Lleuder i de Pere Giol, de Canet de Mar, 1628

La classificació s'ha aplicat només al catàleg del fons elaborat en format de base de dades (vegeu *infra*, "Instruments de descripció"). A la versió en text del catàleg no s'han emprat criteris de classificació i les unitats documentals s'hi presenten en ordre cronològic.

Informació sobre avaluació, tria i eliminació

L'AMP no ha efectuat cap actuació d'avaluació i tria en el fons. Tots els seus documents són de conservació permanent.

Incrementos

El fons podria incrementar-se en el futur amb l'ingrés a l'AMP de la documentació en paper conservada pels descendents de la família.

ÀREA DE CONDICIONS D'ACCÉS I ÚS

Condicions d'accés

Tots els documents del fons són de naturalesa privada i de titularitat pública. El seu accés és lliure, d'acord amb la legislació vigent sobre patrimoni documental i protecció de dades personals.

Condicions de reproducció

La reproducció dels documents del fons es realitzarà d'acord amb la normativa de l'AMP.

Llengües i escriptures dels documents

Tots els documents en pergamí estan escrits en llatí. Quatre contenen passatges breus (fermes, memorials o pactes) redactats en català; també estan escrites en aquesta llengua les notes dorsals que presenten deu pergamins. Les escriptures emprades són la gòtica i la humanística, amb clar predomini de la segona.

Característiques físiques i requeriments tècnics

L'estat de conservació dels documents és, en general, regular. Els trenta-tres pergamins documentals i les dues etiquetes de pergamí van ser aplanats i restaurats l'any 2005 per la restauradora Dolors Velasco.

Instruments de descripció

S'han elaborat dos instruments de descripció, un a nivell d'inventari per al fons i un altre a nivell de catàleg per a la col·lecció de pergamins. El catàleg té una versió en format de text i una altra en format de base de dades. La primera inclou un índex exhaustiu de persones, institucions i llocs i tipus documentals, i es pot consultar a l'AMP impresa i a la seva pàgina web (<http://www.palafrugell.cat/serveis-ciutadania/arxiu-municipal>). La segona és consultable a la web de la Xarxa d'Arxius Comarcals de la Generalitat de Catalunya, a través del cercador "Arxius en Línia" (<http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/>). Els instruments han estat redactats l'any 2018 per Sílvia Mancebo i Garcia, amb la supervisió de M. Concepció Saurí i Ros.

ÀREA DE DOCUMENTACIÓ RELACIONADA

Existència i localització dels originals

L'AMP conserva la col·lecció de pergamins del fons i un plec de paper dels anys 1849 i 1850. Excepte aquesta darrera unitat, la documentació original en paper resta en mans dels descendents de la família propietària del mas.

Documentació relacionada

L'Arxiu Històric de Girona, sobretot, i l'Arxiu Històric Fidel Fita, municipal d'Arenys de Mar, conserven còpies de registre notarials d'un reduït nombre d'escriptures inscrites als pergamins. Les còpies es troben als fons de les notaries de la Bisbal d'Empordà, Palafrugell i Palamós, en el cas del primer arxiu, i de la notaria de Montpalau, en el del segon. Presenten la forma de nòtules i, menys freqüentment, la d'aprisies.

Bibliografia

1. Ajuntament de Forallac. *Patrimoni* [en línia]: *Rajoleries*. Forallac: Ajuntament de Forallac [Consulta: 15 octubre 2018]. Disponible a: http://www.forallac.cat/index.php/municipi/pobles/index.php?option=com_content&view=article&id=126&Itemid=114.
2. Ajuntament de Palafrugell. *Alcaldes de Palafrugell* [en línia]: *De 1869 a 1902. Plaja i Cornell, Antoni*. Palafrugell: Ajuntament de Palafrugell [Consulta: 15 octubre 2018]. Disponible a: <http://www.palafrugell.cat/serveis-ciutadania/plaja-i-cornell-antoni-3>.
3. BONAL, Teresa; SÀBAT, Núria. «L'Estrella i can Plaja». *Gavarres* [Cassà de la Selva: Gavarres], núm. 13 (primavera–estiu 2008), p. 53-55.
4. BOTEY I SERRA, Joan. «Fitor a l'època medieval». *Santa Coloma de Fitor, 948-1998*. Palamós: Associació d'Amics de Fitor, 1998, p. 22-27.
5. ÍDEM. «Les masies de Fitor. Un microcosmos equilibrat». *Revista del Baix Empordà* [Palamós: Revista del Baix Empordà], núm. 39 (desembre 2012), p. 20-28.
6. ÍDEM. «El bandolerisme a Fitor al llarg dels segles». *Revista del Baix Empordà* [Palamós: Revista del Baix Empordà], núm. 43 (desembre 2013), p. 11-17.
7. ÍDEM. «Fitor vist des de dins». *La Torre Ferrera* [Mont-ras: Associació Sociocultural Mont-ras al Cor], núm. 17 (juliol 2016), p. 30-31.
8. CAMA RIVAS, Jordi. *Genealogia Plaja de Fitor des del segle XVI al segle XX*. Inèdit, 2016 [Arxiu Municipal de Palafrugell].
9. GORDI SERRAT, Josep. «Els Botey de Fitor». *Revista de Girona* [Girona: Diputació de Girona], núm. 263 (novembre–desembre 2010), p. 48-50.
10. IRIBARREN, Concep. «La pela del suro al Mas Plaja». *Revista de Palafrugell* [Palafrugell: Associació Cultural El Pou d'en Bonet], núm. 261 (juliol 2015), p. 32-33.
11. «L'Hostal Plaja de Palafrugell, un edifici emblemàtic». *Revista del Baix Empordà* [Palamós: Revista del Baix Empordà], núm. 50 (setembre 2015), p. 94-96.

ÀREA DE NOTES

Notes

Les descripcions de les unitats documentals inclouen tots els antropònims, topònims i noms d'institucions que apareixen als originals. Tots els noms s'hi han reproduït en la seva forma ortogràfica normativa.

Als registos s'han emprat els següents signes gràfics, amb les funcions que s'assenyalen:

[ ]	Indica un espai en blanc de l'original.
[...]	Indica text perdut a l'original.
[nnn]	Indica text perdut a l'original i restituint a la descripció.
<nnn>	Indica text inexistent a l'original i afegit a la descripció per a facilitar la comprensió del passatge.
/nnn/	Indica text oblidat per l'escriptor en el curs de l'escriptura i restituint a la descripció.

ÀREA DE CONTROL DE LA DESCRIPCIÓ

Autoria i dates

Descripció realitzada per Sílvia Mancebo i Garcia, amb la supervisió de M. Concepció Saurí i Ros, l'any 2018.

Fonts

Els documents del fons. Per a la història del mas i de la família propietària entre els segles XVII i XX, s'han utilitzat com a fonts les referències citades als punts 1-3, 5-7, 9 i 11 de la "Bibliografia".

Regles o convencions

El fons s'ha descrit seguint les recomanacions de la *Norma de Descripció Arxivística de Catalunya (NODAC) 2007*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Subdirecció General d'Arxius, 2007.